

Дубравка Стајић*

Институт за политичке студије, Београд

ДИЛЕМЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИЈА И СТАТУС МАЛОГ ПРЕДУЗЕТНИШТВА У СРБИЈИ

Сажетак

Аутор разматра значај малих и средњих предузећа за настанак и развој предузетништва у Србији после 1990. године, а посебно у периоду актуелне кризе Европске уније и европског монетарног система. Законодавац је препознао значај малих предузећа за развој предузетништва, те су већ 1991. године донети Закон о приватним предузећима и Закон о предузетницима. Овим је отворена могућност приватне иницијативе за физичка лица као појединце, ортачка друштва и предузећа са различитим облицима удруживања капитала. Држава је у актуелној кризи дужна да створи амбијент, који је повољан за пословање малих предузетника, како у области нормативног регулисања, тако и реалних мера. Такве подстицајне мере тичу се путне мреже у Србији, као једног од услова за транспорт робе, посебно извоз производа малих предузетника и свих других привредних субјеката.

Кључне речи: предузетник, мало предузеће, законодавство и пракса, ризик, Европска унија, држава, путеви, царине.

ЗНАЧАЈ МАЛИХ ПРЕДУЗЕЋА У ПРОЦЕСИМА ИНТЕГРАЦИЈА

Положај привредних предузећа у Србији само делимично је резултат светске економске кризе. Наиме, „турбуленција неу-

* Виши научни сарадник Института за политичке студије, Београд

спешне транзиције“, како су је оценили Александар Новаковић и Андреј Станимировић¹⁾, као и други истраживачи, условила је пад производње, великвидност и 2012. г. улазак привреде Србије у рецесију.

Истовремено, у самој Европској унији, економија је у кризи, са високом стопом незапослености, каква није била од Другог светског рата, кризом еврозоне и, као реалним резултатом, политичком кризом Уније. У таквим условима Србија има стратешку политичку опредељеност за улазак у чланство Уније, што отвара низ питања и дилема, који раније нису постојали. Криза ЕУ је продужетак америчке кризе, која је постала глобална криза светског неолибералног модела привреде, заснованог на финансијским тржиштима.

Трајање и дубина светске кризе погађа све секторе привреде, све друштвене слојеве и довешће до трансформације привреде и друштва на глобалном плану, која се још не може предвидети, али ће значити промену економских односа и односа политичке моћи на глобалном плану. У целини тих процеса, регион западног Балкана и Србија, као његов део, представљају једно мало подручје, које може бити парадигматично у односу малог географског простора и нагомиланих проблема. Ти проблеми обухватају политичку кризу, кризу државног легитимитета, високу незапосленост, деиндустријализацију, депопулацију неразвијених општина, мањих градова и многих сеоских подручја, необнављање радне снаге.

Европска економска криза, која се јавља у облику рецесије (2011-2012), трајаће дуго. Стручњаци не верују у опоравак привреде у еврозони пре 2014. године. Утолико је стратегија развоја привреде и државе у Србији пред новим изазовима – каква је резервна стратегија развоја привреде и државе у случају распада еврозоне и поделе ЕУ на више делова, што би довело у питање, не само правни основ пријема Србије у чланство Уније, већ и његов смисао и практичну изводљивост?

Ово је дилема која се поставља у условима крајње отежаним за пословање привреде и предузетника. Смањење инвестиција и интересовања инвеститора за улагање у Србију су међу *карактеристичним показатељима* кризе. Финансијска презадуженост која постоји у Србији погодила је и неке државе чланице еврозоне,

1) Вид. Александар Новаковић, Андреј Станимировић, „Српска држава благостања у врлоу неуспешне транзиције“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2011, стр. 133-155, посебно стр. 133-137.

што је последица високе потрошње у јавном сектору и задуживања привредних субјеката. На тај начин су и земље са традиционалном тржишном привредом запале у кумулативну презадуженост оба витална сектора – привреде и државе (и парадржавних институција). Примери Грчке, Италије, Португалије за сада су део унутрашње финансијске помоћи и одређеног степена санкционисања унутар Уније. Србија са таквом врстом помоћи не може рачунати. Међутим, домаћа криза временски је претходила светској економској кризи: највећи број успешних предузећа продат је пре 2005/2006. године, а новац је уместо у инвестиције потрошен за потребе буџета. У пракси се показало да институционалне реформе, такође, нису успешно остварене: нису координисане са променом законодавства, нити са реалним економским потенцијалима привреде и државе. Ово је нарочито значајно са становишта економских субјеката, који се у свом тржишном пословању суочавају са низом препрека, које отежавају пословање, коначно и опстанак тих субјеката, било да се ради о великим компанијама или малим предузећима и предузетницима.

Процеси економских и друштвених промена превише зависе од политичке елите и *политичке воље* да се изврше промене. Дobar пример за ову тврдњу је стратешки аргумент политичке елите да „српска привреда не треба да се заснива на економским гигантима, већ малим и средњим предузећима“. У пракси се показује низ тешкоћа због непредвидивих услова пословања, претераног захватања државе од добити предузетника. Готово све привредне гране бележе пад производње и пре 2008. године. По подацима Републичког завода за статистику (РЗС) за прву половину 2011. године било је 3.862 предузетника мање, који су одлучили да региструју пословање у Србији, у односу на 2010. годину.

У протеклој деценији асоцијације привредника предлагале су свим владама различита решења, економске инструменте и мере да би се побољшали услови привређивања, али резултати тих предлога су били мали, готово непостојећи. Усвојене су мање важне приредбе и унете у Закон о компанијама (Службени гласник), али су изостале уредбе, којима би влада прецизирала и применила основни закон из ове области.

Чињенично стање показује да је пословање малих предузетника у Србији *високо нестабилно и ризично*. Подаци Агенције за при-

вредне регистре²⁾ показују да је уписано нових 16.118 предузетника, али је избрисано из регистра њих 17.642. Пад броја запослених код приватних предузетника је око 11%. Ранијих година Агенција је вршила истраживања на годишњем нивоу, у којима је у просеку учествовало 103.000 предузећа. Директор Националне агенције за регионални развој Ивица Ежденци износи резултате тих истраживања. Највећи проблеми малих предузетника су били:

- *недостатак обртног капитала*
- *административни прописи*

Године 2011. оба проблема су, по тешкоћама, сврстана у исту раван, како се изјашњавају мали предузетници. За мала предузећа изузетан проблем представља *наплата потраживања*, која је још тежа у условима економске кризе. Потражња за многим производима и услугама је опала, што доводи до опадања промета и неликвидности.

Сличне податке и критичке ставове износи председник Асоцијације малих и средњих предузећа Милан Кнежевић³⁾, који истиче да презадуженост и неликвидност већ годинама прате мала предузећа, спречавајући њихов развој у средња и велика предузећа. Кнежевић наводи да мали предузетници финансирају своје пословање са свега 55% капитала. Ово је *индикатор ограничења развоја*, не само малих предузећа и предузетника, већ и привреде на макро плану. То је и показатељ да расцепкани, уситњени домаћи капитал не може да се ослони на *домаће банкарство*, већ је упућен на стране банке, које одобравају кредите под веома неповољним условима, са високим каматама, које су забрањене у земљама Европске Уније. Ако би сваки мали предузетник запослио по једног радника незапосленост би се смањила за 150.000 лица. Кнежевић наглашава: „Смањење субвенционисаних кредита за ликвидност довешће многа предузећа у финансијску агонију“⁴⁾. Почетком 2011. године дуг малих и средњих предузећа повећан је на 380 милиона евра. Финансијске обавезе су повећане за 65%, а остали расходи за 80%⁵⁾.

Министарство економије и неколико фондова финансирају запошљавање теже запошљивих категорија радника, дају подстицај-

2) Овај и следећи навод према: Раде Репија, „Бизнис мали, много фали“, *Економ:еаст*, 21. 07. 2011, стр. 26-28.

3) Исто, стр. 27.

4) Исто.

5) Исто, стр. 28.

на средства за запошљавање приправника, што су мере предвиђене да непосредно помогну малим предузетницима. СИЕПА, АОФИ, Национална служба за запошљавање имају програме, који би, бар у начелу, требало да повежу предузетнике са лицима која траже запослење и олакшају избор потребних радника и стручњака. Није безначајан ни податак да је цена отварања новог радног места код малог предузетника 2.000 евра, док је држава субвенционисала велике стране компаније на 13.000 евра по једном радном месту, као што је случај са крагујевачком фабриком Застава.

Закључујући своју оцену о положају малог предузетништва у Србији, Милан Кнежевић каже: „У оваквим условима привређивања, нажалост, све је теже почети бизнис. Србија је на 96. месту у свету по конкурентности услова за привређивање. Континуирано смањење куповне моћи, смањење обима иностраних инвестиција и континуиран пад стандарда грађана допринели су томе да је отварање бизниса у Србији изузетно ризичан корак. Не зна се да ли је горе време или место за почињање бизниса“⁶⁾.

ОСНИВАЊЕ МАЛОГ ПРЕДУЗЕЋА КАО ОСНОВНИ УСЛОВ ЊЕГОВОГ ПОСЛОВАЊА

Законска регулатива, којом се регулише приватна привредна делатност, постојала је и у социјалистичкој Југославији кроз федерално и републичко законодавство и подзаконска акта, као и акта локалних самоуправа. Приватни сектор је у деценијама после Другог светског рата постојао у рудиментарном облику као занатске радње са пет, а највише десет запослених радника. Овај сектор је опстао и кроз различите услужне делатности грађана, а посебно се развијао у најјачим туристичким регионима Југославије (Словенија, Хрватска, Црна Гора).

У периоду између 1945. и 1990. године постепено се смањивала рестриktivност прописа, да би током осамдесетих година прошлог века почео јаче да се развија трговачки приватни сектор, који је стварао основицу за будући капитал малих предузећа. Тада је овај сектор, за разлику од друштвене привреде и државне својине, називан **мала привреда**, иако је већ тада само у грани туризма доносио кроз порезе значајне приходе предузетницима и држави.

6) Исто.

О тој малој привреди детаљно је, са правног и економског аспекта проблема писао, у докторској дисертацији *Концептуалне форме и организационо-економски проблеми мале привреде у оквиру самоуправног привредног система*, аутор Станислав Танасковић, који је тезу одбранио на Правном факултету Универзитета у Београду, 1989. године.

Друге социјалистичке земље нису дозвољавале ни оснивање занатских радњи, јер је целокупна привреда била у државном власништву.

Основни правни акт, којим је уведена приватна својина и тржишна капиталистичка привреда, био је Устав Републике Србије од 28.09.1990. године. Током деведесетих година донето је више прописа, најпре основних закона из области привређивања привредних предузећа и малих предузећа и предузетника, како би се омогућило оснивање нових привредних субјеката, који ће пословати са приватним капиталом. Посебна пажња посвећена је доношењу прописа, којима су регулисана питања статуса и пословања малих предузећа и предузетника (физичких лица), јер је законодавац пошао од претпоставке да тржишна привреда неће моћи успешно да се развија без великог броја малих предузећа. Као узор преузета су решења из немачког и француског законодавства и праксе.

Нови прописи су целовито обухватили делатност малих предузећа и предузетника, тако да представљају основна решења и за будуће прописе, који су доношени после 2000. године. Измене и допуне су биле значајне у регулисању делатности компанија, али суштина малог предузећа, као носиоца привредне активности, утврђена је законодавством из деведесетих година прошлог века.

Основни закони о поступку оснивања самосталних радњи, односно предузетника су:

- Закон о предузећима (Сл. лист СРЈ, 29/96 и 29/97) и
- Закон о приватним предузетницима (Сл. гласник СР Србије, 54/89, 9/90 и Сл. гласник Републике Србије, 46/91, 53/93, 67/93, 48/94, 53/95).

Овим прописима је направљена разлика између *великих предузетника* по критеријуму величине добити, па је као доња граница за велика предузећа утврђен приход од 200.000 УС \$ у динарској противредности, а она се региструју код привредног суда.

Мали предузетници се региструју код општинског органа за предузетништво по систему пријаве, а на основу Закона о приватним предузетницима. Закон о предузећима увео је режим оснивања предузећа по основу *пријаве*, што је омогућило да физичка лица једноставније започињу предузетничку делатност.

Закон о приватним предузетницима утврђује да се под приватним предузетником сматра *физичко лице*, које, ради стицања добити, *оснива радњу и самостално обавља делатност*. На прелазу из социјалистичке привреде на тржишну, по тада важећим савезним прописима, под приватном делатношћу су се подразумевали стари занати и послови домаће радиности. Ово треба нагласити ради схватања ширине и дубине економских и друштвених промена, које је доносила тржишна привреда, па се у новом законодавству још јавља занатство као представник приватног предузетништва, иако је, у развијеним тржишним привредама, оно већ деценијама било у опадању. Опстало је у грани занатско-уметничких производа за потребе туристичке привреде.

За обављање самосталне делатности предузетник оснива радњу. Физичка лица су се могла удруживати и основати ортачку радњу, која може имати највише десет оснивача. Садржину пријаве, са условима које треба да испуњава приватни предузетник, прописује Закон у чл. 112. Мали предузетник је физичко лице и овај закон је важан у процесу отварања перспективе тржишне привреде и јачања предузетништва у друштву, које је готово пола века имало привреду засновану на друштвеној и државној својини, односно доминантан јавни сектор, који је обликовао законодавство, државне институције и уређење друштва у целини. Олакшавање и поједностављивање услова за покретање индивидуалне предузетничке делатности било је подстицајно за јачање индивидуалне иницијативе грађана.

Оснивање приватне делатности се вршило најчешће у форми радње, али постоји низ других врста приватних делатности, које су водила физичка лица (канцеларија, радионица, биро, сервис, агенција, студио, апотека, ординација и сл.). Оснивачки капитал је могао да буде у власништву једног лица или удруживањем више лица долази до оснивања ортачке радње.

Законодавац је подстицао удруживање предузетника, са циљем да у дужој временској перспективи мали предузетници про-

шире делатност, ојачају економски и прерасту у мала и средња предузећа.

Престанак делатности малог предузетника предвиђен је случајевима, који су у закону таксативно набројани, што је својеврсни облик заштите од примене прешироких дискреционих овлашћења општинских органа управе према малим предузетницима и предузећима. Радња престаје са радом одјавом оснивача радње, односно ортачке радње (чл. 26 ст. 1 и 2). По сили закона (чл. 27) радња престаје са радом у следећим случајевима:

- 1) Ако је правоснажном одлуком утврђена ништавност уписа радње у регистар,
- 2) Смрћу или трајним губитком пословне способности оснивача радње,
- 3) Ако оснивач радње буде осуђен правоснажном пресудом на казну затвора, која је дужа од шест месеци,
- 4) Ако не отпочне са радом у року од једне године од дана уписа у регистар, односно, ако дуже од годину дана не обавља делатност, осим у случајевима утврђеним овим законом,
- 5) Ако делатност обавља у време привременог престанка рада,
- 6) Ако је кажњаван за обављање нерегистроване делатности више од три пута,
- 7) У другим случајевима прописаним законом.

Члан 28. Закона о приватним предузетницима значајан је због тога што омогућава члановима породичног домаћинства да, у случају смрти предузетника, преузму пословање радње. Тиме се настоји да поново настане традиција породичних радњи и предузећа, која су у развијеним тржишним привредама постојале више деценија или чак и векова, као породична традиција пословања, које се наслеђује више генерација.

Развој малих и средњих предузећа био је отежан у Србији, како због санкција, тако и због привредних и економских дисторзија изазваних приватизацијом. Стари прописи превазиђени су праксом нових предузећа. Низ прописа сада отежава пословање, јер су застарели и неусаглашени са економском реалношћу Србије.

Укидање застарелих прописа, које је влада најављивала још 2008. године. као *сечу* прописа, остварено је само делимично, али је донело извесне материјалне уштеде управо сектору малих предузећа. Овај процес пратила је и вршила мониторинг *Национална алијанса за локални економски развој* (НАЛЕД), која је објавила

да је укинута 195 сувишних закона и подзаконских аката, што ће привреди омогућити годишњу уштеду од 120 милиона евра. По извештају за први квартал 2011. године треба да буде укинута још 36 прописа. Уз укидање низа сувишних прописа укупне годишње уштеде предузећа износиле би 183,1 милион евра годишње. Ако су регулаторне реформе почеле у Србији децембра 2009. њихови ефекти су једва видљиви услед деловања економске кризе.

Ипак, неколико основних закона је измењено по препорукама НАЛЕД-а (његове јединице за свеобухватну реформу прописа). То су:

- Закон о привредним друштвима
- Закон о финансијском лизингу
- Закон о превозу у друмском саобраћају и
- Закон о платном промету

Успостављен је један шалтер за регистрацију предузећа, један шалтер за пријаву и одјаву радника, усвојене су промене у области пореског права.

Статус малих предузећа и предузетника има много већи значај од економског и социјалног. На овим економским субјектима тестира се развој тржишне привреде и правне државе, односно, да је Србија недовршена као правна држава. Честе промене прописа, претерана и неоснована захватања из прихода предузетника супротна су европској пракси подстицајних мера за развој малих предузећа. Нови талас светске економске кризе довео је до интервенције државе, која је различитим економским мерама спасавала привредне субјекте и тако се борила за чување радних места. Ту добру праксу треба да следи и српска држава, али то морају бити дугорочне мере, које не може спровести једна влада у току трајања свог мандата:

- Јачање институција, посебно правосуђа и инспекција
- Стабилизација и смањење пореског оптерећења мале привреде
- Смањење каматних стопа.

На мере остваривања амбијента од стране државе биће указано у даљем тексту.

НОВА СТРАТЕГИЈА РЕИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈЕ СРБИЈЕ И ЗНАЧАЈ МАЛИХ ПРЕДУЗЕЋА

Приватизација у Србији имала је за резултат деиндустријализацију, како гашење по гранском основу, тако и регионално. Удео индустрије у друштвеном бруто производу је доста опао у односу на базичну 1989. годину., као последњу годину значајног економског развоја земље. Ради поређења може се навести⁷⁾ да удео индустрије у бруто друштвеном производу Чешке износи 40%. Ово је резултат извоза фабрике аутомобила *Шкода*, који је већи од укупног извоза Србије. Немачка је технолошки модернизовала производне капацитете и има суфицит у спољнотрговинској размени већи од 20 милијарди евра годишње. У Србији је 1989. учешће индустрије у БПД било 25%, сада чини само 12%. Некадашњи социјалистички гиганти су уништени, а модел развоја у протеклој деценији заснивао се на страним кредитима и развоју услуга и трговине. Ово је довело до високог дефицита државног буџета, спољнотрговинског и платног биланса, а последично до високе задужености земље. Број предузећа у којима је више од 1.000 радника смањено се готово четири пута од 1990. године, када је пословало више од 200 таквих предузећа, а њихов број је данас око 50.

Смањење укупне производње даље погоршава лоше стање привреде и друштва. Значајан је податак да је у фебруару 2012. године укупна производња смањена за 12,8%, а највеће смањење било је у грани металургије, потом производње рачунара, електронских и оптичких производа.

Економиста Мирослав Здравковић је овај пад производње оценио на следећи начин: „Мислим да U.S. Steel није једини кривац за овако велики пад индустријске производње. Према мојим прорачунима он је са можда три процента(...). Сигуран сам да ће прерађивачка индустрија до краја године имати пад, само је питање да ли два, пет или седам процената⁸⁾. Тај пад мора да се преокрене новом стратегијом, која ће као своју операционализацију имати другачију економску политику у Србији. Процене економиста показују да је развој привреде у Србији био настављен по стопи, која је постојала 1989. године, домаћа привреда би била близу европског просека. Документ владе Републике Србије, „Посткризни модел

7) Упор. Александра Голић, „Машине на преломној тачки“, *Економ.еаст*, 12. 04. 2012, стр. 18-20.

8) Исто, стр. 18.

економског раста и развоја Србије 2011-2020. године“, наводи гра-не у које ће се улагати, а то су: „хемијска индустрија, производња машина, уређаја, саобраћајних средстава, електронска и прехранбена индустрија.“⁹⁾ Технички стручњаци, окупљени у Академији инжењерских наука Србије (АИНС) предлажу *хитну промену стратегије – реинжењеринг српске индустрије*, те упозоравају да ће Србија изаћи из кризе не 2020, већ 2030. године.

Потпредседник АИНС Јован Тодоровић директно критикује став политичке елите према њиховим стручним мишљењима и саветима: „Инжењерска мисао је потиснута, њеном афирмацијом можемо да повећамо производњу, а само то може да изведе земљу из кризе.“ Овај став изнет је у документу АИНС „Национална технолошка платформа Србије“.¹⁰⁾

Економисти процењују број година за излазак из кризе и опоравак српске привреде, али су сагласни да је за процес реиндустријализације потребно много година и да је претходно потребно завршити процес приватизације, смањити јавну потрошњу и *утицај политичких центара моћи на привреду*.

У оквиру процеса реиндустријализације посебну улогу имају мала и средња предузећа. Она се јављају као самостални привредни субјекти, као кооперанти и подизвођачи послова великих компанија. Познато је да је стара текстилна индустрија у Србији престала да постоји. Економисти сматрају да та производња у Србији има перспективу развоја у малим и средњим предузећима, при чему процену конкурентности заснивају на образложењу да цена рада у азијским земљама постепено расте, што ће производе домаће текстилне индустрије учинити конкурентнијим. Ово становиште заступа више економских стручњака, између осталих и Љубодраг Савић, професор Економског факултета у Београду.

За обнову индустрије потребан је свеж капитал. Економиста Џејмс Тобин (*James Tobin*), добитник Нобелове награде, сажео је у једној речи појам економије – *подстицаји*. Потребно је развијати нове индустријске делатности, које одговарају економској снази малих и средњих предузећа: информационо-комуникационе технологије, креативне технологије и индустрију културе. Друга битна економска претпоставка је стварање *доброг пословног амбијента*, изградња пословног поверења, елиминисање корупције. Ово по-

9) Исто, стр. 19.

10) Исто, стр. 20.

следње је постало системски проблем, истиче професор Небојша Савић са Финансијско-економске академије. Имајући у виду да је радна снага у Србији стара, а незапосленост је крајем 2011. г. достигла 28,15%, као и ниску квалификациону структуру великог дела радно активног становништва, *почетак обнове индустрије мора да се заснива на базичној индустрији*, која је у Србији била основ производње од почетака модерне индустрије, а то су рударство и металургија. Ако се анализира извоз највише се заради на продаји примарних прехрамбених производа. Када би се пољопривредни производи термички обрадили и паковали зарада од извоза ове врсте робе била би двоструко већа. Продаја финалних производа, из различитих индустријских сектора, такође би морала да се усмерава другачијом економском политиком, што произлази и из података, садржаних у „Стратегији нове индустријске производње 2011-2012“.

Професор Савић врло јасно образлаже проблем развоја Србије: „Ако Србија настави да се развија по старом моделу, средстава за инвестиције свакако неће бити. Али, ако наша земља из основа промени приступ развоју у наредном периоду, потребни капитал ће се наћи. И поред светске кризе, квалитетног капитала увек има. Али, да би он заиста дошао у Србију, земља се мора истински демократизовати и отворити према свету. Закон мора бити једнак за све, а освајање власти не сме бити партијски плен, који ће служити за стицање богатства и привилегија изабране политичке, пословне и интелектуалне елите Србије. Свет ће нас ценити онолико колико будемо ценили сами себе”.¹¹⁾

Србија је по друштвеном бруто производу по становнику неколико пута сиромашнија од просека ЕУ. Ниједна земља чланица или кандидат за чланство нема нижи **БДП** по становнику Србије. Штедња је краткорочна нужна економска мера, али она не подстиче раст и развој привреде. Из наведених података, као и теоријских анализа, произлази значај малих и средњих предузећа.

У изнетим теоријским ставовима недостаје критика и анализа *проактивних мера*, које држава мора да предузме, како би створила повољан пословни амбијент за мала и средња предузећа. *Обавезе државе* започињу законском регулативом, а настављају се практичним мерама. Сматрамо да су *две* врсте мера основне у стварању амбијента за пословање предузетника, малих предузећа:

11) Исто, стр. 20.

1. Јасно дефинисане царине
2. Инфраструктура, односно изградња стратешких путних праваца и њихово одржавање ради превоза, а посебно, извоза робе.

Саобраћајна веза између царине на Хоргошу и границе са Бугарском била је актуелни економско-саобраћајни проблем још пре Другог светског рата. Овај путни правац мора бити изграђен. Новии проблем је запуштање (од стране обе државе) путног правца из Србије према Црној Гори и обратно. Ови проблеми су настали протеклих година као последица више фактора: неуређености државе, недостатка политичке воље да економска питања добију приоритет у односу на политичка, али и због *одсуства озбиљне визије државног и привредног развоја Србије*. Осим што имају економски значај за превоз робе малих и свих других предузећа и предузетника, ови путни правци имају стратешки значај за Србију и зато је изградња и одржавање путне и железничке мреже од стратешког државног значаја.

Развој малих и средњих предузећа у Србији нису зауставиле економске санкције ОУН, транзиционе промене законодавства и привредног амбијента. Али, терет пореза и доприноса, које убира држава од њихове добити, ограничава њихов развој, а када је предузеће лимитирано у свом развоју осуђено је да после неког времена нестане са тржишта. У претходне четири године (2008 – 2012) брисано је из регистра 143.469 предузетничких радњи, а истовремено су основане 150.272 нове, што значи да је њихов број порастао за седам хиљада. Међу привредним друштвима брисано је у истом периоду 29.635, а основано 39.200, што значи 10.000 више основаних него брисаних.

Ако се узме у обзир број власника радњи, чланова њихових породица, које издржавају својим радом, као и број запослених, то је велика маса људи о којима би држава морала да брине проактивним мерама царинске, пореске и политике субвенција, која такође треба да се повремено преиспитује и иновира.

Отворено је питање *зашто ново законодавство не омогућава грејс период за предузетнике, који први пут започињу бизнис, у разумним роковима*, што је уобичајена пракса у земљама Европске Уније. Тиме би се олакшало samozapoшљавање младих људи, отварање перспективе пословања, развој малог капитала без кога ни даљи раст привреде и запошљавања није могућ.

Питање, које се не односи директно на статус малих предузећа, али представља свеобухватну антикризну меру, је *национализација великих система*, на супрот стратегији приватизације. Дobar пример за овај предлог је железница, која не може да функционише у приватном власништву. Влада Маргарет Тачер је извршила национализацију железнице иако је њена економска политика била доследно неолиберална.

У пракси се показало да приватизација железница води ка њиховом банкроту. У оквиру такве свеобухватне стратегије решавања економске кризе своје место имају и мала и средња предузећа. Развијајући се она долазе до таквог технолошког и економског развоја, када постају део великих система (подизвођачи, сервисери, корисници). Међусобна условљеност великих компанија и малих предузећа допринеће покретању новог инвестиционог циклуса, под условом да стратегија привреде буде осмишљена.

Србија сада има око 80 појединачних стратегија за развој разних области, од социјалне политике до културе и образовања. Међутим, без стратегије привредног развоја оне су парцијалне и стога само парцијално ефикасне, јер нису саставни део операционализације опште стратегије привредног развоја земље.

*
* * *

Криза Европске уније и европске монетарне уније заоштрила се у мери, која оставља отворена питања будућег уређења Уније, а посебно питање пријема у чланство држава са простора западног Балкана. Ово је и изазов за привредну и политичку елиту Србије, која се мора одредити за решавање унутрашњих питања – монетарних, економских, питања запошљавања и смањења сиромаштва. Проблеми произашли из неуспешне приватизације нису настали деловањем екстерних фактора, већ су унутрашњи проблем Србије.

У земљу је ушло у протеклих десет година више од 50 милијарди евра, по различитим основама (дознаке дијаспоре, донације, директне стране инвестиције), а након завршетка председничких избора у мају 2012. године руски председник Путин је обећао робни кредит у вредности од 800 милиона долара, намењен инфраструктури Србије. Он би морао да буде искоришћен за решавање проблема саобраћаја, који су наведени у тексту.

Реиндустријализација привреде отвара широке могућности за дугорочан и стабилнији развој малих предузећа, а унутрашње резерве новца код грађана постоје и могле би се активирати у функцији малог предузетништва. Сва наведена питања захтевају да будуће владе институционално и различитим проактивним мерама подржавају развој малих предузећа и предузетника. То је изазов, али и могућност економског, државног и политичког развоја Србије и разрешавања кризе у свим секторима привреде и државе.

Dubravka Stajic

**DILEMMAS OF EUROPEAN INTEGRATION
AND STATUS OF SMALL ENTREPRENEURSHIP
IN SERBIA**

Summary

The author considers the significance of small and medium-sized enterprises for the formation and the development of the entrepreneurship in Serbia after 1990, especially in the period of current crisis of the European Union and the European Monetary System. The legislator has recognized the significance of the small enterprises for the development of the entrepreneurship, which is the reason why the Law on private enterprises and the Law on entrepreneurs were passed in 1991. This enables the possibility of private initiative for private persons as individuals, general partnership societies and enterprises with various forms of joining the capital. The state during the current crisis is obliged to create the environment which is suitable for the entrepreneurship of the small entrepreneurs, in the area of normative regulation, and of the practical measures. Such stimulating measures are related to the road network in Serbia, as one of the conditions for the transportation of goods, especially the export of the products of small entrepreneurs and other economic subjects.

Key words: entrepreneur, small enterprise, legislation and practice, risk, European Union, state, roads, tariffs.

ЛИТЕРАТУРА

- Гиденс, Ентони, *Европа у глобалном добу*, Београд, Слио, едиција *Агора*, 2009.
- Ђокић, Марко, Јосифовић Ђорђе, *Развој мале привреде у СФРЈ*, Београд, 1980.

- Петровић, Срђан, *Мала привреда и привредни систем Југославије*, Магистарска теза, Правни факултет у Новом Саду, 1991.
- Танасковић, Станислав, *Концептуалне форме и организационо-економски проблеми мале привреде у оквиру самоуправног привредног система*, Докторска дисертација, Правни факултет у Београду, 1989.
- Васиљевић, Мирко, *Компанијско и трговачко право*, треће измењено и допуњено издање, Београд, Службени гласник, едиција *Уџбеници и приручници*, 2012.
- Голић, Александра, „Машине у преломној тачки“, *Економ:еаст*, Београд, 12. 04. 2012.
- Новаковић Александар, Станимировић Андреј, „Српска „држава благостања“ у вртлогу неуспешне транзиције“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2011.
- Репија, Раде, „Бизнис мали, много фали“, *Економ:еаст*, Београд, 21. 07. 2011.
- *Оснивање самосталних радњи, обавезе предузетника и вођење пословних књига*, Београд, 1998 (10 специјалних прилога „Савремене праксе“).
- *Закон о облигационим односима*, Београд, Службени гласник, 1978. (XXIII издање).
- *Закон о предузећима*, Службени лист СРЈ, 29/96 и 29/97.
- *Закон о приватним предузетницима*, Службени гласник СР Србије, 54/89, 9/90, Службени гласник Републике Србије, 46/91, 53/93, 67/93, 48/94, 53/95.

Resume

The article shows the importance of small-size enterprises to develop market economy in Serbia and the problems in their business. The crisis of the European Union, where legislation and the small enterprises sector are developed, requires from Serbia to define its development strategy, which would encourage more small enterprises development. It suggests the introduction of a grace period for entrepreneurs who start to do business. The state has an obligation to take measures that are supportive of small enterprises. Two such measures—tariffs and building infrastructure (roads and railways) are listed in the article. Within the overall strategy of economic development of Serbia, macroeconomic policies were proposed, to influence the improvement of small-size enterprises: the nationalization of large systems, especially railways and reindustrialization strategy. This would encourage the stabilization and development of small-size enterprises sector. The state should examine the institutions that have regulatory and supervisory function in the field of entrepreneurship,

in particular, the state should examine the system of taxes and contributions, that over-burdens small-size entrepreneurs and limits their development.

Овај рад је примљен 5. јула 2012. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 28. септембра 2012. године.